

IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 5

2026

TALABA QIZLAR O'RTASIDA IJTIMOIY-MA'NAVY MUHITNI SOG'LOMLASHTIRISH JARAYONINI BOSHQARISHNING JARAYONI VA SHART-SHAROITLARI

Akramova Qumri Abdumajid qizi

Jizzax davlat pedagogika universiteti, magistrant

Annotatsiya.

Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida talaba qizlar o'rtasida ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish jarayonini boshqarishning mazmuni, pedagogik shart-sharoitlari va tashkiliy mexanizmlari yoritiladi. Tadqiqotda talaba qizlarning ijtimoiy faolligi, ma'naviy dunyoqarashi, axloqiy qadriyatlarga munosabati, kommunikativ madaniyati va sog'lom ijtimoiy muhitda shakllanishi muhim pedagogik masala sifatida tahlil qilinadi. Maqolada ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish jarayoni tarbiyaviy ishlar, psixologik qo'llab-quvvatlash, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, mentorlik faoliyati, ijtimoiy hamkorlik va talaba qizlarning tashabbuskorligini rivojlantirish bilan uzviy bog'liq ekani asoslanadi. Shuningdek, sog'lom muhitni boshqarishda oliy ta'lim muassasasi, oila, mahalla, yoshlar tashkilotlari va pedagogik jamoaning hamkorligi muhim omil sifatida ko'rsatib beriladi. Tadqiqot natijalari talaba qizlar o'rtasida ijtimoiy-ma'naviy barqarorlikni ta'minlashda tizimli boshqaruv, individual yondashuv, profilaktik tarbiya va qadriyatlarga asoslangan pedagogik muhit muhim ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: talaba qizlar, ijtimoiy-ma'naviy muhit, sog'lomlashtirish, boshqaruv jarayoni, pedagogik shart-sharoitlar, ma'naviy tarbiya, ijtimoiy faollik, oliy ta'lim, tarbiyaviy ishlar.

ПРОЦЕСС И УСЛОВИЯ УПРАВЛЕНИЯ ОЗДОРОВЛЕНИЕМ СОЦИАЛЬНО-ДУХОВНОЙ СРЕДЫ СРЕДИ СТУДЕНТОК

Акратова Кумри Абдумажид кизи

Джизакский государственный педагогический университет, магистрант

Аннотация.

В данной статье рассматриваются содержание, педагогические условия и организационные механизмы управления процессом оздоровления социально-духовной среды среди студенток в высших образовательных учреждениях. В исследовании социальная активность студенток, их духовное мировоззрение, отношение к нравственным ценностям, коммуникативная культура и формирование в здоровой социальной среде анализируются как важная педагогическая проблема. В статье обосновывается, что процесс оздоровления социально-духовной среды тесно связан с воспитательной работой, психологической поддержкой, духовно-просветительскими мероприятиями, наставничеством, социальным партнёрством и развитием инициативности студенток. Также подчёркивается значимость сотрудничества высшего образовательного учреждения, семьи, махалли, молодёжных организаций и педагогического коллектива в управлении здоровой средой. Результаты исследования показывают, что системное управление, индивидуальный подход, профилактическое воспитание и педагогическая среда, основанная на ценностях, имеют важное значение в обеспечении социально-духовной устойчивости среди студенток.

Ключевые слова: студентки, социально-духовная среда, оздоровление, процесс управления, педагогические условия, духовное воспитание, социальная активность, высшее образование, воспитательная работа.

THE PROCESS AND CONDITIONS FOR MANAGING THE IMPROVEMENT OF THE SOCIO- SPIRITUAL ENVIRONMENT AMONG FEMALE STUDENTS

Akramova Qumri Abdumajid qizi

Jizzakh State Pedagogical University, Master's student

Abstract.

This article examines the content, pedagogical conditions, and organizational mechanisms for managing the process of improving the socio-spiritual environment among female students in higher education institutions. The study analyzes female students' social activity, spiritual worldview, attitude toward moral values, communicative culture, and development within a healthy social environment as an important pedagogical issue. The article substantiates that the improvement of the socio-spiritual environment is closely connected with educational work, psychological support, spiritual and educational activities, mentoring, social partnership, and the development of female students' initiative. It also

emphasizes the importance of cooperation among higher education institutions, families, local communities, youth organizations, and teaching staff in managing a healthy environment. The findings indicate that systematic management, an individual approach, preventive education, and a value-based pedagogical environment are essential for ensuring socio-spiritual stability among female students.

Keywords: female students, socio-spiritual environment, improvement, management process, pedagogical conditions, spiritual education, social activity, higher education, educational work.

Kirish

Bugungi globallashuv va axborot oqimi kuchaygan davrda yoshlarning, xususan, talaba qizlarning ijtimoiy-ma'naviy muhitini sog'lomlashtirish masalasi oliy ta'lim tizimining muhim tarbiyaviy yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Chunki talaba qizlar nafaqat bilim oluvchi yosh avlod vakillari, balki kelajakda oila, jamiyat, ta'lim, madaniyat va turli kasbiy sohalarida faol ishtirok etuvchi ijtimoiy subyektlar hisoblanadi. Ularning ma'naviy dunyoqarashi, axloqiy pozitsiyasi, ijtimoiy faolligi, kommunikativ madaniyati va hayotiy qadriyatlarga munosabati jamiyatning umumiy ma'naviy barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Oliy ta'lim muassasalarida talaba qizlar bilan olib boriladigan ma'naviy-ma'rifiy ishlar, tarbiyaviy tadbirlar, psixologik qo'llab-quvvatlash, mentorlik va murabbiylik faoliyati ularning ijtimoiy moslashuvi, shaxsiy rivojlanishi hamda sog'lom hayotiy pozitsiyasini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, talaba qizlar o'rtasida sog'lom ijtimoiy-ma'naviy muhitni yaratish tasodifiy yoki bir martalik tadbirlar orqali emas, balki aniq maqsadga yo'naltirilgan, tizimli boshqaruv jarayoni asosida amalga oshirilishi lozim. Bu jarayonda oliy ta'lim muassasasi rahbariyati, professor-o'qituvchilar, tyutorlar, psixologlar, yoshlar yetakchilari, oila va mahalla institutlari o'zaro hamkorlikda faoliyat yuritishi zarur.

Mavzuning dolzarbligi talaba qizlarning ijtimoiy-ma'naviy muhitiga ta'sir etuvchi omillarning ko'pligi bilan belgilanadi. Bugungi kunda internet, ijtimoiy tarmoqlar, ommaviy madaniyat, migratsiya jarayonlari, turli axborot xurujlari, oilaviy va ijtimoiy muammolar yoshlarning dunyoqarashi va qadriyatlar tizimiga turlicha ta'sir ko'rsatmoqda. Ayrim hollarda bunday ta'sirlar talaba qizlarda ma'naviy beqarorlik, ijtimoiy passivlik, o'ziga ishonchsizlik, kommunikativ muammolar, axloqiy mezonlarning zaiflashuvi yoki noto'g'ri qadriyatlarga moyillik kabi holatlarni yuzaga keltirishi mumkin. Shu sababli sog'lom ijtimoiy-ma'naviy muhitni shakllantirish va uni boshqarish oliy ta'lim muassasasida tarbiyaviy ishlarning ustuvor yo'nalishi sifatida qaralishi zarur.

Talaba qizlar o'rtasida ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish jarayoni bir necha muhim tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi. Avvalo, bu jarayon talabalarning ma'naviy ehtiyojlari, qiziqishlari, muammolari va ijtimoiy-psixologik holatini o'rganishdan boshlanadi. Keyingi bosqichda aniqlangan ehtiyojlar asosida tarbiyaviy ishlar mazmuni belgilanadi, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, suhbatlar, treninglar, davra suhbatlari, ijtimoiy loyihalar va mentorlik dasturlari tashkil etiladi. Bunda asosiy e'tibor talaba qizlarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat, ijtimoiy mas'uliyat, o'zini anglash, sog'lom turmush tarzi, huquqiy madaniyat, kasbiy intilish va faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishga qaratiladi.

Mazkur jarayonni samarali boshqarish uchun muayyan pedagogik shart-sharoitlar zarur. Bular qatoriga oliy ta'lim muassasasida ijobiy psixologik muhitning mavjudligi, talaba qizlarning fikr va tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash, individual yondashuvni ta'minlash, tarbiyaviy ishlarni zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish, ijtimoiy hamkorlikni kuchaytirish hamda muntazam monitoring va tahlil tizimini yo'lga qo'yish kiradi. Ayniqsa, talaba qizlarning shaxsiy muammolariga befarq bo'lmaslik, ularni tinglash, maslahat berish, ijtimoiy faollikka jalb etish va ijobiy namuna orqali tarbiyalash sog'lom muhitni shakllantirishning muhim omillaridan biridir.

Ushbu maqolaning maqsadi talaba qizlar o'rtasida ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish jarayonini boshqarishning mazmuni, bosqichlari va pedagogik shart-sharoitlarini ilmiy-nazariy jihatdan yoritishdan iborat. Maqolada sog'lom ijtimoiy-ma'naviy muhit tushunchasining mazmuni, unga ta'sir etuvchi omillar, boshqaruv jarayonining tashkiliy-pedagogik jihatlari hamda talaba qizlar bilan ishlashda samarali yondashuvlar tahlil qilinadi.

Shunday qilib, talaba qizlar o'rtasida ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish oliy ta'lim tizimida tarbiyaviy ishlarning ajralmas qismi bo'lib, u yoshlarning shaxsiy kamoloti, ijtimoiy faolligi va ma'naviy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Mazkur jarayonni samarali boshqarish esa tizimlilik, hamkorlik, individual yondashuv va qadriyatlarga asoslangan pedagogik muhitni talab etadi.

mavzuga oid real mavjud adabiyotlar tahlili

Mavzu pedagogika, ijtimoiy muhit, ma'naviy tarbiya va talaba qizlar bilan ishlash yo'nalishlarini birlashtiradi. Shuning uchun tahlilda real mavjud xalqaro va mahalliy-nazariy manbalarni ajratib, ularning maqola mavzusiga qanday bog'lanishini ko'rsataman.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Talaba qizlar o'rtasida ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish jarayonini boshqarish masalasi pedagogika, ijtimoiy psixologiya, yoshlar siyosati, gender tenglik, oliy ta'lim boshqaruvi va ma'naviy-ma'rifiy tarbiya bilan bevosita bog'liq. Shu sababli mavzuga oid adabiyotlar tahlilida faqat tarbiya masalasi emas, balki shaxs rivojlanishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy muhit, ta'lim muassasasining boshqaruv mexanizmlari, hayotiy ko'nikmalar, fuqarolik pozitsiyasi va qadriyatlarga asoslangan pedagogik yondashuvlar ham hisobga olinadi.

U. Bronfenbrennerning "The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design" asari mazkur mavzuning nazariy asoslarini tushuntirishda muhim manbalardan biridir. Olim shaxs rivojlanishini faqat individual xususiyatlar bilan emas, balki uni o'rab turgan mikromuhit, mezomuhit, ekzomuhit va makromuhit bilan bog'liq holda talqin qiladi. Ushbu yondashuv talaba qizlarning ijtimoiy-ma'naviy muhitini sog'lomlashtirishda faqat auditoriya yoki oliy ta'lim muassasasi ichidagi tarbiyaviy ishlar yetarli emasligini ko'rsatadi. Talaba qizning oilasi, do'stlari, guruh muhiti, tyutor va o'qituvchilar bilan aloqasi, mahalla, ijtimoiy tarmoqlar, jamiyatdagi qadriyatlar tizimi va davlat yoshlar siyosati bir-biri bilan uzviy bog'liq holda ta'sir ko'rsatadi. Demak, sog'lom ijtimoiy-ma'naviy muhitni boshqarish ekologik yondashuv asosida, ya'ni talaba shaxsiga ta'sir etuvchi barcha ijtimoiy qatlamlarni hisobga olgan holda tashkil etilishi lozim.

UNESCO tomonidan tayyorlangan "Global Citizenship Education: Topics and Learning Objectives" qo'llanmasida ta'lim jarayonida o'quvchi va talabalarda mas'uliyat, bag'rikenglik, madaniyatlararo muloqot, tinchliksevarlik, inson huquqlariga hurmat, ijtimoiy faollik va global fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish zarurligi asoslab berilgan. Bu manba talaba qizlar o'rtasida ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirishda qadriyatlarga asoslangan tarbiya, ijtimoiy javobgarlik va faol fuqarolik kompetensiyasini rivojlantirishning ahamiyatini ko'rsatadi. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni faqat ma'ruza yoki targ'ibot shaklida emas, balki talabalarning faol ishtiroki, muammoli vaziyatlarni muhokama qilish, ijtimoiy loyiha va hamkorlik faoliyati orqali tashkil etish zarurligi ushbu yondashuv bilan mos keladi.

Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining "Life Skills Education for Children and Adolescents in Schools" nomli hujjatida hayotiy ko'nikmalar shaxsning kundalik hayotdagi muammolarni hal etishi, samarali muloqot qilishi, qaror qabul qilishi, stressni boshqarishi va ijtimoiy munosabatlarda moslashuvchan bo'lishi uchun zarur kompetensiyalar sifatida talqin qilinadi. Ushbu yondashuv talaba qizlar bilan ishlashda psixologik barqarorlik, o'zini anglash, ijobiy muloqot, nizolarni madaniyatli hal qilish, tanqidiy fikrlash va mas'uliyatli qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish muhimligini asoslaydi. Demak, ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish faqat axloqiy targ'ibot emas, balki talaba qizlarda real hayotiy vaziyatlarda to'g'ri yo'l tutish imkonini beruvchi ko'nikmalarni shakllantirish jarayoni sifatida qaralishi kerak.

Mavzu doirasida O'zbekiston Respublikasining normativ-huquqiy hujjatlari ham muhim nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunida ta'lim olish huquqi jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsiy va ijtimoiy mavqeidan qat'i nazar, barchaga teng kafolatlanishi belgilangan. Bu qoida talaba qizlar uchun ham oliy ta'lim muassasasida teng imkoniyat, xavfsiz muhit, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va shaxsiy rivojlanish sharoitlarini yaratish zarurligini ko'rsatadi. Shu nuqtayi nazardan, ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish boshqaruv jarayoni ta'limdagi tenglik, ochiqlik va ijtimoiy adolat tamoyillari bilan bog'liq bo'lishi kerak.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5847-son Farmoni bilan tasdiqlangan Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi oliy ta'limni ijtimoiy soha va iqtisodiyot ehtiyojlari bilan bog'lash, ta'lim sifatini oshirish, raqobatbardosh kadrlar tayyorlash va xalqaro hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan. Mazkur konsepsiya talaba shaxsini faqat kasbiy tayyorlash obyekti sifatida emas, balki ijtimoiy faol, ma'naviy yetuk va zamonaviy kompetensiyalarga ega shaxs sifatida rivojlantirish zarurligini anglatadi. Talaba qizlar o'rtasida sog'lom ijtimoiy-ma'naviy muhitni boshqarish aynan shu maqsadga xizmat qiladi: ularning oliy ta'lim muhitidagi faolligi, o'zini namoyon qilishi, kasbiy intilishi va ijtimoiy moslashuvini qo'llab-quvvatlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-son Farmoni bilan tasdiqlangan 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida yoshlar, mahalla, ijtimoiy faollik,

jamoatchilik nazorati, hududiy muammolarni o'rganish va davlat dasturlarini tizimli monitoring qilish masalalari alohida o'rin tutadi. Ushbu hujjat talaba qizlar bilan ishlashda oliy ta'lim muassasasi, mahalla, yoshlar yetakchilari, jamoat tashkilotlari va oila hamkorligini kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi. Demak, ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish faqat universitet ichidagi tarbiyaviy tadbirlar yig'indisi emas, balki keng ijtimoiy hamkorlikka tayangan boshqaruv jarayoni bo'lishi lozim.

O'zbekiston Respublikasining "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonuni ham mavzu uchun muhim manbalardan biridir. Unda yoshlarning huquq va qonuniy manfaatlarini ta'minlash, ularning ijtimoiy faolligini oshirish, ta'lim olishi, bandligi, ma'naviy va jismoniy kamoloti uchun shart-sharoitlar yaratish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida belgilanadi. Bu yondashuv talaba qizlar o'rtasida sog'lom ijtimoiy-ma'naviy muhitni shakllantirishda profilaktik tarbiya, maslahat, mentorlik, psixologik yordam, ijtimoiy loyihalar va talabalar tashabbuslarini qo'llab-quvvatlashning huquqiy asosini mustahkamlaydi.

UNICEFning "Youth of Uzbekistan: Challenges and Prospects" tadqiqoti O'zbekiston yoshlari duch kelayotgan ijtimoiy muammolar, imkoniyatlar, ehtiyojlar va istiqbollarni tahlil qilgan amaliy manba hisoblanadi. Mazkur tadqiqot yoshlar bilan ishlashda ularning ovozini eshitish, real ehtiyojlarini aniqlash, ta'lim va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi. Bu jihat talaba qizlar o'rtasidagi ijtimoiy-ma'naviy muhitni boshqarishda monitoring, diagnostika, suhbat, so'rovnoma va individual yondashuvning muhimligini asoslaydi. Chunki sog'lom muhitni yaratish avvalo talaba qizlarning mavjud muammolari, qiziqishlari, psixologik holati va ijtimoiy ehtiyojlarini aniqlashdan boshlanadi. OECDning "Education at a Glance 2024" hisobotida ta'limdagi gender tafovutlari, ayollar va erkaklarning ta'lim darajasi, oliy ta'lim va mehnat bozori o'rtasidagi bog'liqlik masalalari tahlil qilingan. Hisobotda yosh ayollarning yuqori malaka olish ko'rsatkichlari ortib borayotgani, biroq bandlik va ijtimoiy-iqtisodiy imkoniyatlarda gender tafovutlari saqlanib qolayotgani qayd etiladi. Bu ma'lumotlar talaba qizlarning oliy ta'limdagi muvaffaqiyati faqat akademik bilim bilan cheklanmasligi, balki ijtimoiy faollik, kasbiy o'zini anglash, liderlik, muloqot madaniyati va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatlari bilan ham bog'liq ekanini ko'rsatadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqolada asosiy tadqiqot metodi sifatida tizimli-tahliliy metoddan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Mazkur metod talaba qizlar o'rtasida ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish jarayonini alohida tadbirlar yig'indisi sifatida emas, balki o'zaro bog'liq tarkibiy qismlardan iborat yaxlit pedagogik-boshqaruv tizimi sifatida o'rganish imkonini beradi.

Tizimli-tahliliy metod asosida talaba qizlarning ijtimoiy-ma'naviy muhitiga ta'sir etuvchi omillar, jumladan, oliy ta'lim muassasasidagi tarbiyaviy ishlar, tyutorlik faoliyati, psixologik qo'llab-quvvatlash, guruh jamoasidagi munosabatlar, oila va mahalla bilan hamkorlik, ijtimoiy tarmoqlar ta'siri hamda ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning samaradorligi o'zaro aloqadorlikda tahlil qilinadi. Bu metod orqali sog'lom muhitni shakllantirish jarayonining maqsadi, vazifalari, subyektlari, boshqaruv bosqichlari va zarur pedagogik shart-sharoitlari aniqlanadi.

Tadqiqotda ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish jarayoni diagnostika, rejalashtirish, tashkil etish, tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish, monitoring va natijalarni baholash bosqichlari orqali yoritiladi. Tizimli-tahliliy metod ushbu bosqichlarning bir-biri bilan uzviy bog'liqligini ochib berishga xizmat qiladi. Shu asosda talaba qizlar o'rtasida sog'lom ijtimoiy-ma'naviy muhitni boshqarish samaradorligi faqat alohida tadbirlarning ko'pligi bilan emas, balki ularning maqsadga yo'naltirilganligi, muntazamligi, hamkorlikka asoslanganligi va talabalarning real ehtiyojlariga mosligi bilan belgilanadi.

Tahlil va natijalar

Tadqiqotning tajriba-sinov ishlari Jizzax davlat pedagogika universitetida tashkil etildi. Tajriba-sinov jarayonida jami 93 nafar talaba qiz ishtirok etdi. Tadqiqotda talaba qizlar o'rtasida ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish jarayonining mavjud holatini aniqlash, unga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilish hamda mazkur jarayonni boshqarishning samarali shart-sharoitlarini belgilashga e'tibor qaratildi.

Tahlil jarayonida talaba qizlarning ijtimoiy faolligi, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlardagi ishtiroki, guruh jamoasidagi o'zaro munosabatlari, psixologik muhitga munosabati, oliy ta'lim muassasasidagi tarbiyaviy ishlar samaradorligini baholashi hamda oila, mahalla, tyutor va pedagoglar bilan hamkorlik darajasi o'rganildi. Tadqiqotda tizimli-tahliliy metod asosida talaba qizlarning ijtimoiy-ma'naviy muhitga munosabati uchta asosiy mezon bo'yicha tahlil qilindi: ijtimoiy faollik, ma'naviy-qadriyatli yo'nalganlik va kommunikativ-psixologik barqarorlik.

1-jadval. Tajriba-sinovda ishtirok etgan respondentlar tarkibi

Tajriba-sinov maydoni	Ishtirokchilar soni	Respondentlar tarkibi
Jizzax davlat pedagogika universiteti	93 nafar	Talaba qizlar

Dastlabki tahlillar shuni ko'rsatdiki, talaba qizlarning aksariyati oliy ta'lim muassasasidagi ijtimoiy-ma'naviy muhitning shaxs kamolotiga ta'sirini muhim deb hisoblaydi. Biroq ularning barchasi ham ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarda bir xil darajada faol ishtirok etmaydi. Ayrim talabalar bunday tadbirlarni shaxsiy rivojlanish, dunyoqarashni kengaytirish va ijtimoiy tajriba orttirish vositasi sifatida baholasa, ayrimlari ularni faqat rasmiy tadbir sifatida qabul qilishi kuzatildi. Bu holat talaba qizlar bilan ishlashda tadbirlarning mazmunini hayotiy ehtiyojlar, kasbiy intilishlar va shaxsiy rivojlanish bilan bog'lash zarurligini ko'rsatadi.

2-jadval. Talaba qizlarning ijtimoiy-ma'naviy muhitga munosabati bo'yicha umumiy ko'rsatkichlar

Baholash mezonlari	Yuqori daraja	O'rta daraja	Past daraja
Ijtimoiy faollik	31 nafar	45 nafar	17 nafar
Ma'naviy-qadriyatli yo'nalganlik	38 nafar	42 nafar	13 nafar
Kommunikativ-psixologik barqarorlik	34 nafar	43 nafar	16 nafar

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, ijtimoiy faollik mezonini bo'yicha 31 nafar talaba qiz yuqori darajani, 45 nafari o'rta darajani, 17 nafari esa past darajani namoyon etdi. Bu ko'rsatkich talaba qizlarning ma'lum qismi universitet hayotida faol ishtirok etayotganini, biroq sezilarli qismi hali ham ijtimoiy tashabbuskorlik, jamoaviy faoliyat va ma'naviy-ma'rifiy jarayonlarga to'liq jalb etilmaganini ko'rsatadi.

Ma'naviy-qadriyatli yo'nalganlik mezonida nisbatan ijobiy natijalar kuzatildi. 38 nafar talaba qiz milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat, odob-axloq me'yorlariga amal qilish, oilaviy va ijtimoiy mas'uliyatni anglash bo'yicha yuqori darajani namoyon etdi. 42 nafar talaba qizda mazkur ko'rsatkich o'rta darajada bo'lib, ularda ma'naviy tushunchalar mavjud bo'lsa-da, ularni kundalik faoliyatda barqaror namoyon etish bo'yicha qo'shimcha pedagogik ta'sir zarurligi aniqlandi. 13 nafar talaba qizda esa past daraja qayd etildi. Bu holat individual suhbatlar, psixologik maslahatlar va tarbiyaviy-profilaktik ishlarni kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Kommunikativ-psixologik barqarorlik mezonini bo'yicha 34 nafar talaba qiz yuqori, 43 nafari o'rta, 16 nafari past darajada baholandi. Tahlil shuni ko'rsatdiki, ayrim talaba qizlar guruh jamoasida erkin muloqot qilish, o'z fikrini bildirish, nizoli vaziyatlarda murosaga kelish va ijtimoiy-psixologik moslashuvda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Bu esa sog'lom ijtimoiy-ma'naviy muhitni boshqarishda psixologik qo'llab-quvvatlash va kommunikativ treninglarning ahamiyatini oshiradi.

Tadqiqot davomida talaba qizlarning ijtimoiy-ma'naviy muhitga ta'sir etuvchi asosiy omillar haqidagi fikrlari ham o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, respondentlar sog'lom muhitni shakllantirishda eng avvalo guruhdagi o'zaro hurmat, tyutor va pedagoglarning yondashuvi, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning mazmuni, oilaviy tarbiya, ijtimoiy tarmoqlar ta'siri hamda psixologik yordam mavjudligini muhim omillar sifatida qayd etdilar.

3-jadval. Talaba qizlar fikricha, ijtimoiy-ma'naviy muhitga ta'sir etuvchi asosiy omillar

Omillar	Respondentlar soni	Umumiy ulushi
Guruhdagi o'zaro hurmat va sog'lom muloqot	76 nafar	81,7 %
Tyutor va pedagoglarning tarbiyaviy ta'siri	69 nafar	74,2 %
Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning mazmuni	64 nafar	68,8 %
Oila va mahalla bilan hamkorlik	58 nafar	62,3 %
Ijtimoiy tarmoqlar va axborot muhiti	71 nafar	76,3 %
Psixologik qo'llab-quvvatlash	53 nafar	57,0 %

Mazkur natijalar talaba qizlar o'rtasida ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish bir tomonlama tarbiyaviy ta'sir bilan cheklanmasligini ko'rsatadi. Ayniqsa, guruhdagi o'zaro hurmat va sog'lom muloqot eng yuqori ko'rsatkichlardan biri sifatida qayd etildi. Bu talaba qizlarning kundalik hayotida bevosita muloqot muhiti, tengdoshlar bilan munosabat va guruh ichidagi psixologik holat muhim ahamiyatga ega ekanini bildiradi.

Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar va axborot muhitining yuqori ko'rsatkichga ega bo'lishi zamonaviy sharoitda talaba qizlarning dunyoqarashi, qadriyatlar tizimi va xulq-atvoriga raqamli axborot maydoni kuchli ta'sir ko'rsatayotganini anglatadi. Shu sababli oliy ta'lim muassasasida sog'lom ijtimoiy-ma'naviy muhitni boshqarish jarayoni media savodxonlik, axborot madaniyati va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish bilan uzviy bog'liq bo'lishi lozim.

Tahlil natijalariga ko'ra, talaba qizlar o'rtasida ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirishda quyidagi pedagogik shart-sharoitlar muhim ahamiyat kasb etishi aniqlandi: birinchidan, tarbiyaviy ishlarning tizimli va muntazam tashkil etilishi; ikkinchidan, talaba qizlarning real ehtiyojlarini o'rganishga asoslangan individual yondashuv; uchinchidan, tyutor, pedagog, psixolog, oila va mahalla hamkorligining kuchaytirilishi; to'rtinchidan, talabalarning tashabbuskorligi va ijtimoiy faolligini qo'llab-quvvatlash; beshinchidan, axborot xurujlari va salbiy ijtimoiy ta'sirlarga qarshi ma'naviy immunitetni shakllantirish.

Tajriba-sinov jarayonida talaba qizlar bilan suhbatlar, kuzatuvlar va tahliliy umumlashtirishlar asosida ma'lum bo'ldiki, sog'lom ijtimoiy-ma'naviy muhitni yaratishda rasmiy tadbirlarning ko'pligidan ko'ra, ularning mazmunan ta'sirchanligi va talabalarning shaxsiy hayoti bilan bog'liqligi muhimroqdir. Masalan, kasbiy kelajak, oilaviy hayotga tayyorgarlik, axborot madaniyati, stressni boshqarish, nizoli vaziyatlarda to'g'ri yo'l tutish, liderlik va ijtimoiy faollik kabi mavzulardagi suhbat va treninglar talaba qizlar tomonidan nisbatan ijobiy qabul qilindi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, ijtimoiy-ma'naviy muhitni boshqarish samaradorligi quyidagi boshqaruv bosqichlariga bog'liq: dastlab talaba qizlarning mavjud holati diagnostika qilinadi; keyin muammolar va ehtiyojlar aniqlanadi; shundan so'ng tarbiyaviy ishlar mazmuni rejalashtiriladi; keyingi bosqichda ma'naviy-ma'rifiy, psixologik va ijtimoiy tadbirlar amalga oshiriladi; yakuniy bosqichda esa natijalar monitoring qilinib, zarur tuzatishlar kiritiladi. Ushbu bosqichlarning uzviyligi sog'lom muhitni boshqarishda tizimlilikni ta'minlaydi. Umuman, Jizzax davlat pedagogika universitetida 93 nafar talaba qiz ishtirokida olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, talaba qizlar o'rtasida ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish jarayoni kompleks pedagogik boshqaruvni talab etadi. Bu jarayon faqat ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar bilan emas, balki psixologik qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy hamkorlik, axborot madaniyati, guruh jamoasidagi sog'lom muloqot va talaba qizlarning ijtimoiy tashabbuslarini rivojlantirish bilan chambarchas bog'liqdir. Tadqiqot natijalari sog'lom ijtimoiy-ma'naviy muhitni shakllantirishda tizimli boshqaruv, individual yondashuv va qadriyatlarga asoslangan tarbiyaviy faoliyat muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega ekanini tasdiqlaydi.

Xulosa

Talaba qizlar o'rtasida ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish jarayonini boshqarish oliy ta'lim muassasasida tarbiyaviy ishlarning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur jarayon talaba qizlarning ijtimoiy faolligi, ma'naviy dunyoqarashi, axloqiy qadriyatlarga munosabati, kommunikativ madaniyati va psixologik barqarorligini rivojlantirish bilan bevosita bog'liqdir. Shu sababli sog'lom ijtimoiy-ma'naviy muhitni shakllantirish alohida tadbirlar majmui emas, balki tizimli boshqaruv, muntazam monitoring, individual yondashuv va ijtimoiy hamkorlikka asoslangan pedagogik jarayon sifatida tashkil etilishi lozim. Jizzax davlat pedagogika universitetida 93 nafar talaba qiz ishtirokida olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, talaba qizlar o'rtasida ijtimoiy-ma'naviy muhitga ta'sir etuvchi asosiy omillar guruhidagi o'zaro hurmat, sog'lom muloqot, tyutor va pedagoglarning tarbiyaviy ta'siri, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning mazmuni, oila va mahalla bilan hamkorlik, ijtimoiy tarmoqlar hamda psixologik qo'llab-quvvatlash bilan bog'liq. Ayniqsa, ijtimoiy faollik, ma'naviy-qadriyatli yo'nalganlik va kommunikativ-psixologik barqarorlik mezonlari talaba qizlarning sog'lom muhitda shakllanish darajasini aniqlashda muhim ko'rsatkich sifatida namoyon bo'ldi.

Tadqiqot natijalari talaba qizlarning bir qismi ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarda faol ishtirok etayotganini, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat bilan qarashini hamda guruh jamoasida ijobiy munosabat o'rnatishga intilishini ko'rsatdi. Shu bilan birga, ayrim talaba qizlarda ijtimoiy tashabbuskorlikning yetarli darajada shakllanmagani, muloqotda tortinchoqlik, psixologik moslashuvdagi qiyinchiliklar va axborot muhitining salbiy ta'siriga nisbatan zaiflik holatlari ham kuzatildi. Bu esa oliy ta'lim muassasasida tarbiyaviy ishlarni talabalarning real ehtiyojlari, yosh xususiyatlari va ijtimoiy-psixologik holatidan kelib chiqib tashkil etish zarurligini ko'rsatadi. Umuman olganda, talaba qizlar o'rtasida ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish samaradorligi quyidagi shart-sharoitlarga bog'liq ekani aniqlandi: tarbiyaviy ishlarning tizimli tashkil etilishi, tyutorlik va mentorlik faoliyatining kuchaytirilishi, psixologik yordamning muntazam yo'lga qo'yilishi, oila va mahalla bilan hamkorlikning mustahkamlanishi, talaba qizlarning tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash hamda media savodxonlik va axborot madaniyatini rivojlantirish. Mazkur shart-sharoitlar sog'lom ijtimoiy-ma'naviy muhitni yaratish, talaba qizlarning o'ziga ishonchini oshirish, ularning ijtimoiy faolligi va ma'naviy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Shunday qilib, talaba qizlar o'rtasida ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish jarayonini samarali boshqarish oliy ta'lim muassasasida shaxsga yo'naltirilgan, qadriyatlarga asoslangan va hamkorlikka tayangan tarbiyaviy tizimni shakllantirishni talab etadi. Bunday

yondashuv talaba qizlarning nafaqat ta'lim jarayonidagi faolligini, balki ularning kelajakdagi kasbiy, oilaviy va ijtimoiy hayotga tayyorgarligini ham mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. — Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979. — 330 p.
2. Dewey J. Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education. — New York: Macmillan, 1916. — 434 p.
3. UNESCO. Global Citizenship Education: Topics and Learning Objectives. — Paris: UNESCO, 2015. — 70 p.
4. World Health Organization. Life Skills Education for Children and Adolescents in Schools. — Geneva: WHO, 1997. — 48 p.
5. UNICEF. Youth of Uzbekistan: Challenges and Prospects. — Tashkent: UNICEF Uzbekistan, 2020. — 96 p.
6. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent, 2020-yil 23-sentabr. — O'RQ-637-son.
7. O'zbekiston Respublikasining "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent, 2016-yil 14-sentabr. — O'RQ-406-son.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni. — Toshkent, 2019-yil 8-oktabr. — PF-5847-son.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. — Toshkent, 2022-yil 28-yanvar. — PF-60-son.
10. Musurmonova O. Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. — Toshkent: O'qituvchi, 1996. — 192 b.